

Kr. M Nyby, Øland

Af Svend Sørensen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Da K. M. Nyby trådte ud af amtsrådet i 1907, sørgede en kreds af venner for, at han blev malet. Maleriet blev hængt op i amtsrådssalen i Thisted, men hænger nu i byens rådhus - passende nok i det lokale, hvor økonomiudvalget holder sine møder. Maleriet er signeret ME.

Egnshistorisk Forening havde i august henlagt den årlige udflugt til gården Øland i Haring. Jeg havde ved den lejlighed fået til opgave at fortælle om familien Fibigers tilknytning til gården. Indledningsvis blev der dog også gjort lidt ud af forgængeren, proprietær Nyby, der ejede Øland fra 1863 til 1909. En væsentlig kilde til disse oplysninger er en artikel, som Vilhelm Fibiger i 1949 skrev i Historisk Årbog for Thisted Amt.

Nyby stammede fra Mors, hvor han var ud af en gammel degneslægt. Hans far Morten Olesen Nybye var søn af degn og skolelærer Ole Mortensen Nybye i Frøslev. Før Ole M. Nybye kom til Frøslev, havde han været i Ø. Vandet, Tilsted og Solbjerg - hans far igen var degn og skoleholder i Flade, og hans morfar var degn i Galtrup.

Morten Olesen Nybye fik dog sit virke ved landbruget. Han var således ladefoged på Frøslevgård i 1825, da han i en alder af 39 år giftede sig med Maren Jensdatter, der var enke på Østergård i Andrup, Frøslev sogn. Hun havde flere børn i sit første ægteskab, men fik kun et barn i sit andet ægteskab. Det var en søn, og han blev opkaldt efter hendes første mand og fik navnet Christen Solberg. Han blev født d. 12. april 1827 og hjemmedøbt samme dag. Fem måneder senere blev han fremvist i kirken, hvor

han blev båret frem af sin faster.

Nu skal man ikke lade sig narre af navnet Solberg, der vel var givet til drengen som en slags æresbevisning til den afdøde. I virkeligheden var han søn af Morten Nybye og blev derfor kaldt Christen Mortensen Nybye. Stavemåder skal man heller ikke hænge sig for meget i (det er en ret moderne idræt). Det sidste bogstav i efternavnet faldt væk, og "K" blev det foretrukne bogstav i fornavnet.

Kristen Mortensen Nyby var kun otte år gammel, da han mistede sin mor, idet hun døde i 1835 i en alder af 44 år. Året efter døde faderen, der blev 50 år gammel. Selv om det var et hårdt slag at miste begge forældre på så kort tid, så kom drengens liv ikke til at ligge i ruiner. Herremanden på Frøslevgård, Frederik Juul, nærede tilsyneladende venskabelige følelser for sin tidligere ladefoged og tog hans søn til sig. Drengen kom derfor til at tilbringe den sidste del af sin barndom på Frøslevgård med kancelliråd Juul som værge.

Efter konfirmationen kom Nyby ind på herredskontoret i Nykøbing som skriver med henblik på en juridisk uddannelse. Han manglede heller ikke lysten og evnerne, men en uventet mulighed dukkede op og ændrede hans livsbane. I en alder af kun 19 år fik han tilbudt stillingen som godsforvalter på herregården Blidstrup. Han blev optaget af landbruget og blev i folden, om man så må sige, i over tres år.

I 1852 rejste Nyby fra Mors og til Thy, hvor han overtog forpagtningen af Irup. Gården var ejet af cand. theol. Laurids Sørensen, der havde overtaget gården efter moderens død tre år tidligere. Under Nybys forpagtning blev gården drevet frem til et mønsterbrug efter datidens forhold. Mens Nyby var på Irup, blev han valgt ind i sogneforstanderskabet for Skyum-Hørdum og blev straks formand.

Øland

Den vellykkede forpagtning af Irup gav naturligt nok Nyby lysten til selv at blive godsejer, og i 1863 købte han Øland af Martin N. Schibbye. Ladegården var brændt i 1850, og året efter blev den genopført i grundmur. Byggeriet belastede imidlertid gårdens økonomi, så Schibbye måtte afhænde den. Den første køber kunne dog ikke få

økonomien til at løbe rundt, og Schibbye blev tvunget til at tage gården tilbage igen. Det var derfor en gård i dårlig forfatning, som Nyby overtog. Besætning og redskaber var solgt for at skaffe kapital.

For Nyby var det heller ikke uden økonomiske problemer at købe Øland, der skulle koste 39.600 rd. Efter sigende havde en halvbror lovet at sætte penge i gården, men han trak sig. Ifølge ovennævnte artikel fra 1949 skulle Nyby herefter have fået lovning på at låne 10.000 rd. af kancelliråd Juul. Det kan dog dårligt passe, eftersom Juul døde i 1858. Men måske var der tale om Juuls datter, der sad på Frøslevgård, hvor hun lige var blevet enke. Ifølge overleveringen blev en betroet mand sendt til København for at hente pengene, men de blev stjålet fra ham om aftenen i Tivoli. Da Nyby fik det at vide, tog han over til Frøslevgård, hvor han fik tilladelse til at lede i et skrivebord. Her lykkedes det at samle 10.000 rd., som han fik lov at tage med hjem til udbetalingen. Selv om disse oplysninger er behæftet med erindringsforskydninger, så kan de uden tvivl tages som udtryk for, hvor svært det var at skaffe de nødvendige midler til købet af Øland.

Med Nyby som ejer oplevede Øland en ny opblomstring, og der var nok at tage fat på. Hele gården blev drænet, et arbejde der holdt tyve mand beskæftiget. Vejen gennem Øland blev også taget under behandling og kom i så god stand, at den kunne optages som kommunevej. Hovedbygningen fra slutningen af 1770'erne blev gennemgribende istandsat. Bindingsværket blev omsat i grundmur, og gavlene blev forsynet med svungne kamgavle.

1868 var året, hvor Nyby for alvor viste sine evner som foregangsmand. En katastrofal tørke hærgede det år, hvor avlen blev så dårlig, at man slet ikke tærskede kornet. Høsten var overstået allerede omkring 1. august, så Nyby måtte tænke på anden beskæftigelse til høstfolkene. Istandsættelsen af hovedbygningen var lige blevet færdig, så han kastede blikket på omgivelserne. Vest for gården blev folkene sat til at kulegrave tre tdr. land, som blev plantet til i løbet af efteråret. Og der blev skabt et haveanlæg, som man den dag i dag nyder godt af.

I forbindelse med anlæggelsen af haven skete der en oprydning omkring Ølands adelsmærke, voldstedet. Det ligger vest for gården og kendes

fra de skriftlige kilder allerede i 1300-tallet. Som i Sjørring er der tale om et voldsted, hvor man i ufredstider kunne søge tilflugt i en kortere periode. Midterbanken har sandsynligvis været forsynet med et trætårn.

Et sagn fortæller, at der er nedgravet en guldpløj i slotsbanken. Hvis gården brænder for tredje gang, skal den graves op, så der kan blive penge til at opføre en ny gård. Men pas på: Den der graver før tiden, skal miste sin forstand! Sådan er det efter sigende gået en ejer i tidligere tider. Endnu i 1909 var der så meget overtro knyttet til højen, at Vilhelm Fibiger havde svært ved få én til at påtage sig arbejdet, da han til sit bryllup ønskede at rejse en flagstang på højen.

Under arbejdet i 1868 blev voldgravene rensat op, så vandet igen kom til at stå blankt uden om højen. Den opgravede fyld blev kastet op på midterbanken, der hermed fik en mere afrundet top. Det medførte faktisk, at banken på et tidspunkt er blevet opfattet som en gravhøj fra oldtiden. Ved voldstedet kan man i dag se en mindesten for Nyby. Det tjener ham også til ære, at han uden økonomiske bagtanker investerede i en vedvarende forskønnelse af Øland.

Det økonomiske havde Nyby imidlertid også godt greb om. Han var en dygtig landmand og drev handel med kreaturer, som blev sendt til marsken. Selv udlagde han store græsarealer til opfedning. Han var levende optaget af bedriften og var altid den første, der var oppe om morgenen. Om vinteren kunne man hver formiddag træffe ham i stalden, hvor han altid hjalp til med at vande kreaturerne.

Kongen af Thy

Straks efter at Nyby var flyttet til Øland, blev han valgt ind i Harring-Stagstrup sogneråd, og få år efter blev han formand. I 1868 blev han valgt ind i Thisted amtsråd, hvor han uden afbrud var medlem i 39 år. Efterhånden voksede hans indflydelse så meget, at han fik tilnavnet ”Kongen i Thy”. Man fortalte, at når en sag blev behandlet, og han havde hørt lidt på forhandlingen, afgjorde han sagen og formulerede kort den beslutning, som skulle tages.

Anlæggelsen af Thy-banen var den mest betydningsfulde sag, som Nyby arbejdede for med stor energi. Ved banens åbning i 1882 blev han da også dekoreret med Ridderkorset. Senere fik han desuden Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Nyby var højremand og kongetro til det yderste. Af samme grund var han svoren tilhænger af Estrup. Når kongen havde valgt Estrup, så var der ingen grund til at sætte spørgsmålstegn ved hans måde at lede landet på. I øvrigt modtog Nyby flere opfordringer til at lade sig opstille til rigsdagen, men han afslog hver gang.

Når man tænker på Nybys politiske holdning, kunne man måske fristes til at tro, at han i det daglige var kompromisløs i sin fremfærd. Men sådan var hans natur ikke, hvis man skal tro, hvad der er skrevet om ham. Han var afholdt af sine tjenestefolk, og flere af dem blev på Øland i mange år.

Ud over at være repræsentant for kreditforeningen så var Nyby også i mange år direktør for Thisted Amts Brandkasse. Det var i en tid uden de mange pengeinstitutter, og han administrerede selv pengene ved bl.a. at låne dem ud i landejendomme. Han havde ingen kontorhjælp, så det var et ret krævende arbejde. I de modsætningsfyldte tider under Estrup blev Nyby imidlertid væltet som direktør ved et kup. Uden hans vidende samlede venstremændene en mængde mennesker til en generalforsamling, hvor han var på valg. Nyby havde ikke haft lejlighed til at gøre noget ekstra for at samle sine egne tilhængere, så han faldt ved afstemningen. Han opfattede det med rette som noget luskeri, men som sagt, det var i en tid, hvor mange midler blev taget i brug i den politiske kamp.

Nyby sad i amtsrådet under fire forskellige amtmænd. Amtsrådets forhold til Vilhelm Schulin (1890-1900) var ikke det bedste, idet man mente, han optrådte for diktatorisk. Med Nyby i spidsen boykottede amtsrådet de traditionelle frokoster eller middage i amtsgården og samledes i stedet på Hotel Aalborg. Striden endte med, at amtmanden måtte give amtsrådet en undskyldning, idet han havde fået besked på, at han ikke kunne forvente forflyttelse, før uenigheden var bilagt.

Forholdet til den efterfølgende amtmand, Frederik Simony, var derimod upåklageligt. Det ses bl.a. af den afskedstale, som amtmanden holdt ved det sidste møde, som Nyby deltog i. Ifølge Thisted Amtsraadstidende, februar 1907, udtalte han følgende:

"Naar Proprietær Nybys Ønske om at udtræde af Amtsraadet nu er imødekommet, er der et Ord, som maa lyde, og det er en dybtfølt

Tak for hans mangeaarige Virken her til Bedste for Amtet og dets Befolkning. I 39 Aar har han været knyttet til Amtsraadet, og det ved vi jo alle, at han med en sjelden Interesse har omfattet alle dets Anliggender; vi kjender alle hans store Dygtighed, hans kyndige Indsigt, hans omfattende kommunale Erfaring og hans eminente lokale og personelle Kjendskab. Intet Under derfor, at han gennem de mange Aar her i Raadet har udøvet en overordentlig Indflydelse, og at der neppe er udgaaet nogen større Sag, hvorpaa han ikke har sat sit Stempel. Altid var han rede til med sin rige Erfaring at staa os, hans Kolleger, bi, det var ikke alene heroppe, men fra hele Thy, at man søgte til Øland, hvor man vidste, at man vilde blive hjulpet med Raad og Daad. Det er saaledes en velsignelsesrig Virksomhed, der bliver afsluttet ved Hr. Nybys Udtræden. For os, der bliver tilbage, er det, som om et Afsnit af Amtsraadets Historie var forløbet, og vi behøver ikke at udtale Forsikringen om, i hvor høj Grad vi vil savne ham her i vor Midte. Vi kan kun bringe ham vor varmeste Tak for hans trofaste Samarbejde og velvillige Imødekommen, og til denne Tak vil vi knytte Ønsket om en lykkelig og velsignet Livsaften for ham.

Medlemmerne sluttede sig hertil ved at rejse sig".

Nyby havde valgt at trække sig på et tidspunkt, hvor halvdelen af amtsrådet var på valg. Dette valg blev afholdt i april 1907. Da Nyby ikke var på valg, blev der en uge efter (27/4) afholdt et suppleringsvalg, hvor proprietær Brix, Landlyst, blev valgt som Nybys afløser.

Nybys udtræden af amtsrådet faldt sammen med hans 80 års fødselsdag. I den anledningen fik han følgende skudsmål i Thisted Amtsavis:

"Ved sine rige Evner, ved sin eminente Arbejdsdygtighed og ved sin vindende, beherskede Optræden kom Nyby snart til at indtage en fremskudt Stilling i Amtsraadet."

På Øland blev den runde fødselsdag selvfølgelig også markeret. Fibiger stod for arrangementet og havde på apoteket skaffet noget så sjældent som champagne. Det var naturligvis gjort i den bedste mening, men for Nyby var det en unødvendig flothed, som blev påtalt i ret fordømmende vendinger.

Kort otium

K. M. Nyby forblev ungkarl livet igennem, til gengæld havde han en husbestyrerinde, frk. Hansen, der var hos ham på Irup og derefter på Øland. Hendes sjældent anvendte fornavne var Vilhelmine Kristine, og hun var datter af proprietær fra Tikøb i Nordsjælland. Nyby havde stor respekt for hende, og hun havde et stort ord at sige i de ting, han foretog sig. Det skal også have været hende, der rådede ham til at lade sig opstille til rigsdagen.

I kraft af frk. Hansen levedes der et rigt familieliv på Øland, der var et gæstfrit hjem at komme i, også for ungdommen. Nyby kunne lide at høre de unges mening, og de havde i ham en velmenende vejleder. Frk. Hansen døde på Øland i 1891 af et hjerteslag i en alder af 81 år. En del år senere var Vilhelm Fibigers søster Kristine en tid husbestyrerinde på Øland.

På sin vis er frk. Hansen nøglen til forståelsen af Ølands videre skæbne. Hun fik nemlig en slægtning fra Vendsyssel i huset som ung pige. Pigens forældre udvandrede til Amerika, og derfor blev Øland med hendes tante og ”onkel” Nyby som et hjem for hende. Pigen, Nicoline Mathilde, blev i 1875 gift med præstens søn, Peter Nicolai Frost Fibiger. De blev lærerpar i Årup Skole ved Snedsted. Deres yngste barn og eneste søn blev født i 1886 og fik navnet Christian Vilhelm Christoffer Fibiger.

Vilhelm Fibiger ville egentlig gerne have været ingeniør, men Nyby ønskede ham ind i landbruget. Da Nyby var som en slags bedstefar

for ham, var det naturligt at efterkomme hans ønske. Efter at have taget præliminæreksamen i Hurup kom Fibiger derfor til Øland som landvæsenselev. Han havde derefter tjeneste på et par andre større gårde og et ophold på Malling landbrugsskole.

Allerede den 1. november 1905 blev Fibiger forvalter på Øland, og Nyby havde derved taget det første skridt mod at kunne trække sig tilbage. I 1907 trådte han ud af amtsrådet, og to år senere solgte han Øland til Fibiger. Nyby valgte helt at slippe tøjlerne i 1909, selv om han selvfølgelig kunne være blevet boende på Øland og derved udøvet en vis indflydelse. I stedet flyttede han til en lejlighed i Dr. Louise-gade 14 i Thisted sammen med sin husbestyrerinde, frk. Pade. Her fik han dog kun halvandet år, idet han døde den 29. januar 1911, knapt 84 år gammel. Ifølge Haring kirkebog blev Christian Solberg Mortensen Nyby begravet den 4. februar på Haring kirkegård, hvor hans grav er bevaret.

I respekt for Nybys minde gav Vilhelm Fibiger og hans hustru i 1915 deres eneste søn navnet Steen Vilhelm Nyby Fibiger. Han blev i 1937 forpagter og i 1948 ejer af Øland. I 1954 solgte Steen Fibiger gården til Koldbygårds ejer, der året efter videresolgte til Robert Christensen. 1959-89 var Øland ejet af familien Brüel, og fru Brüel bor fortsat i hovedbygningen. Siden 1989 har Øland været ejet af Chr. Pedersen, Skjoldborg.

Kilde: Sydthy Årbog 1998, side 112-116.